

זה אינו מתייחס אלא על מנחת כהנים וכו', שאינם מחוסרים הרצאה, אבל על הקומץ והלבונה – פטור (כן כתב המשנה-למלך פסוה"מ יח,ו. וע"ע ב'פירוש קדמון' כאן. ואולם לדעת התוס' בזבחים, ההרצאה של ה'מתיר' עצמו היינו קידושו בכלי ולא הקרבנות).

החזון-איש (זבחים יב,ט) תמה על כך, כיצד יתכן שנקט התנא דין זה על שאר הדברים ולא על הקומץ, והלא בקומץ ודאי יש מעילה בטרם הוקדש בכלי שהרי המנחות מועלים בהן לפני הקמיצה, כמו ששנינו לעיל. והוא הדין לענין פסול במגע טבול-יום וכו' – ועל כרחך לא שנה במשנתנו 'הקומץ' אלא משום חיוב נותר וטמא ופטור פיגול (ועוד הקשה מכמה מקומות על המשל"מ).
וכתב, שחיוב אכילה בטומאת הגוף נתרבה לכל הראוי ליקרב, ואף הקומץ בכלל זה, ונותר נלמד בגורה-שוה מטמא. ואף על פי שעדיין אין חייבים על השיריים משום טומאה ומשום נותר עד שיהיו ניתרים לכהנים.

פרק שלישי

ילד חטאת ותמורת חטאת... ואינה עושה תמורה'. בטעם הדבר שחטאות המתות אינן עושות תמורה – ע' יוסף דעת תמורה כא:

דף יא

'המפריש מעות לנזירותו לא נהנין ולא מועלין מפני שהן ראויין לבא כולן שלמים'. פרש"י שמכל מעה ומעה יכול להביא שלמים. ופירושו: כיון שיכול להביא שלמים מאיזו מעה שירצה, נמצא שאף אחת מן המעות לא נתקדשה בקדושת עולה וחטאת. ולכן גם אם יהנה מכולם – לא מעל. כן פרש הנצי"ב (בשו"ת משיב דבר ח"א לד). וכתב שמהמלים 'ומאי טעמא אזיל לקולא' עד סוף הדיבור – אינו מפרש"י אלא תוספת מוטעית.

ולדבריו צריך להגיה גם בדברי רבנו גרשום. ודוחק. ויתכן לפרש דבריהם שכל מעה ומעה כיון שלא נקבעה אם מיועדת לשלמים או לחטאת ועולה, הרי היא מסופקת בעצם, הלכך גם אם נהנה מכל המעות יחדיו, יש כאן גדר 'ספק מעילה'.
[בספר 'זכר יצחק' (ג) כינה את פרש"י במעילה 'המפרש', וכנראה לא ברירה ליה אם הוא מרש"י ז"ל. (וע' גם בלשון 'מלא הרועים' בהגהותיו לדף יב. וכן בשו"ת משיב דבר להנצי"ב ח"ב סז ד"ה איברא). וכן מובא בשם הגדולים להרחי"א (ערך רש"י ד"ה פי' רש"י נדרים) שהפירוש למסכת מעילה אינו לרש"י. ואכן לא מצינו בכל המסכת שהתוס' יביאו פרש"י זולת ממקומות אחרים. וגם מכך שהתוס' מפרשים את המסכת כפירוש ולא כתוספת [כמו במסכת נזיר], משמע שהפירוש אינו מרש"י (הערת הרי"ד ויזר שליט"א. וכן בתוס' יומא (נט: ד"ה והרי) הביאו פירוש רש"י על משנה במעילה להלן, ובפירש"י שלפנינו לא פירש כן. וכן בתוס' להלן יח. (ד"ה במא) הביאו מפירוש הקונטרס, ואינו מופיע בפירוש שלפנינו).
ואולם בכל שאר הספרים מיוחס הפירוש לרש"י. וראה בספר 'שלמי נדרים' (נדרים נד:) שהקשה מרש"י שם על רש"י במעילה, וכתב שמוה נראה שהפירוש על נדרים אינו של רש"י. נראה שנקט כדבר פשוט שהפירוש על מעילה הוא של רש"י. ואולם אינו מן הנמנע שנתוספו על פרש"י תוספות מאוחרות וכמוש"כ הנצי"ב. וכן נראה לכאורה מכמה מקומות במסכת].
ואולם יש אומרים שלפי רש"י יצא שאם נהנה בכל המעות – מעל, שהרי ודאי יש ביניהם מעות עולה

וחטאת (זבח תודה ועוד). ואין כן דעת התוס' והרמב"ם, שמפרשים הטעם שאין מעילה במעות סתומים, לפי שיכול להביא מכל המעות שלמים אם ירצה.

דבי ר' ישמעאל תנא לכפר – לכפרה נתתיו ולא למעילה. יש מי שפרש הדרש, לפי שהדם ניתן לכפרה והכפרה נחשבת צורך האדם ולא צורך גבוה, הלכך אין שייך בו מעילה. [לעומת זאת שונה הדם שבבהמת קדשים חיה שמועלין בו (כדלהלן יב:), שהרי אז אינו עומד לצורך האדם אלא לצורך הבהמה, להחיותה] (עפ"י זכר יצחק מה, ב. ובוה יישב כמה דברים).

עוד בפירושו הדרש, ע' רש"י חולין קיז. מאירי יומא נט. תר"י ברכות פרק חמישי. וע"ע דרשה דומא בירושלמי יומא ה,ו.

(ע"ב) 'הרי תרומת הדשן שנעשה מצותו ויש בו מעילה – משום דהוה ליה תרומת הדשן ואיברי שיעיר המשתלח שני כתובין הבאין כאחד... תרומת הדשן ובגדי כהונה... תרומת הדשן ועגלה ערופה. אם כי משמע מפשטות הלשון והענין שישנו דין מעילה בכל אותם דברים – כבר כתבו המפרשים שלשון זו לאו בדוקא (ומצינו כיו"ב לשון מעילה על איסור הנאה ולא תורת מעילה ממש – עתוס' יג. ד"ה אתיא), שהרי עגלה ערופה אינה הקדש אלא שלמדנו מן הכתוב שאסורה בהנאה (כן כתב הרש"ש. וכבר כתבו כן התוס' ביומא נט: וע' במאירי פסחים כו שכתב שיש בעגלה ערופה איסור מעילה אך לא קרבן מאחר אין לה פדיון. וע"ע יוס"ד קדושין גז וכריתות כה בענין חלות הקדש בעגלה ערופה).

וכן לענין איברי שיעיר המשתלח, כתב השפת-אמת שמשמע מכמה מקומות שאין בהם אלא איסור הנאה ולא 'מעילה', ואפילו בחיי השעיר אין נראה שיהא בו מעילה, והרי לא מנו לעיל את השעיר המשתלח בכלל שאר הקרבנות לענין מעילה. וצדד שמא גרסה משובשת יש כאן. וכן לענין בגדי כהונה של הכהן הגדול – לא נזכר ברמב"ם אלא איסור הנאה ולא יותר, כאשר העיר באבי עזרי (מעילה ב, יד). ועוד כתב שם בדעת הרמב"ם שאין מעילה בתרומת הדשן. וכן דעת הריצב"א (בתוס' יומא נט:).

ע' גם ב'חודשי הגר"ח על הש"ס' תמורה. וכן מוכח מתורא"ש ב"מ (נד סע"ב) שגרס במשנה להלן 'דישון מזבח הפנימי והחיצון לא נהנין ולא מועלין' ועל זה אמרו בגמרא בשלמא מזבח החיצון דכתיב ביה 'ושמו' – הרי מבואר שאין מעילה בתרומת הדשן אלא איסור הנאה.

ואולם מרש"י ותוס' (להלן בסוף העמוד, וכן בתוס' זבחים מו. ד"ה ולא) נראה שנקטו מעילה ממש. עוד יש להעיר שרבנו חננאל (בפסחים כו) כתב [ולפי גרסת כ"י וטיקן כתב ושנה] לשון מעילה בבגדי כהונה.

ז'כל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין... הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר...? יש לעיין, אם שני כתובים הבאים כאחד מלמדים לשאר מקומות, מדוע נצרכו להיכתב שני כתובים?

ויש לומר, כשם שאמרו בכמה מקומות 'מלתא דאתיא בקל-וחומר טרח וכתב לה קרא', כמו כן יש לומר לענין 'מה מצינו' שאף על פי שאפשר ללמוד בבנין-אב, טרח הכתוב וכתב פעם נוספת במפורש. אכן שלשה כתובים הבאים כאחד לכולי עלמא אין מלמדים (כמבואר בכמה מקומות בתלמוד) – כי אין אומרים 'טרח וכתב לה קרא' כולי האי. וודאי בא הכתוב למעט למקום אחר (עפ"י ספר הכריתות; קובץ ענינים חולין קיג).

א. ע' בחודשי הגרעק"א בחולין קיז: שהעיר על דברי התוס' שם שיוצא לדבריהם שאומרים 'מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב' אף בשני מקראות ולא מצינו כן בעלמא. ואכן לפי הסבר הנ"ל הלא מצינו מפורש להפך, שאין אומרים 'טרח וכתב' בשני

מקראות. וא"כ קושיית רעק"א מתחזקת. ואולם לפי מה שבאר החזו"א (ריד, לדה קיז): דבריהם, לא קשה כלום. וע' גם בחדושי הריטב"א לעיל מג. 'מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא – פי' כשאין צורך לעקם הרבה כי הכא...'.
 ב. עוד בסברת 'טרח וכתב לה קרא' כלפי מה מצינו – ע' תוס' שבת קלא: רש"ל וערוך לנר סנהדרין מ: וע"ע במובא ביוסף דעת יומא כה סע"ב.

וכן לענין שאר מידות אמרו כן – ע' ב"מ פרק ה' לענין גזרה שוה; ר"ן נדרים ג לענין הקש; חדושי הרמב"ן שבת סד; תוס' זבחים ח רע"ב; שער המלך ריש הלכות שחיטה.

'אפילו תימא ר' אלעזר בר' צדוק – דאי קלט... איכא דאמרי... אסמכתא'. לגרסה זו יוצא שלפי הלשון הראשונה יש מעילה בנסכים לדעת ר' אלעזר בר' צדוק לאחר שהגיעו לרצפת השית, ורק באויר אין בהם מעילה כי עדיין לא נתקדשו. [ואף אם נאמר שאויר השית מקדש, כמו 'אויר שלחן' וכדומה – יש לומר שקלט באופן שידו למטה מן הנסכים, והריהי חוצצת בין רצפת השית לנסכים, הלכך לא נתקדש. עפ"י חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב מ. ועדיין צ"ע בטעם הדבר, מפני מה מצות שריפה מתחדשת דוקא בהגיע הנסך על הרצפה].

ולפי הלשון האחרת, גם אחר שהגיעו הנסכים לרצפה אין בהם מעילה, כיון שלא אמר ר' אלעזר בר' צ' טעונים שריפה בקדושה אלא מדרבנן, אבל מן התורה כבר פקעה קדושתם. ובגמרא בסוכה (מס'): הגרסה אחרת, וכתבו שם התוס' שהיא העיקר; לפיה אפילו לפי ר' אלעזר בר' צ' שהנסכים טעונים שריפה בקדושה [ומן התורה], אעפ"כ אין בהם מעילה כיון שכבר נתנסכו ונעשית מצוותם.

מבואר מגרסה זו שהיא עיקרית, שמצות שריפה המוטלת על הנסכים, אינה גורמת שייחשבו על ידי כך כמי שלא נעשה מצוותם. וכן משמע בגמרא לעיל לענין דשן, שרק משום שהוצאתו מצרכת בגדי כהונה לכך יש בו מעילה לריו"ח, אבל שריפה ללא בגדי כהונה – אינה גורמת מעילה, וכמו שכתבו התוס' (י. ד"ה הכל) לענין בשר שנטמא. ואף אם נקוט שהנסכים טעונים שריפה ביום דוקא לראבר"צ, שהרי למדים משריפת נותר – מכל מקום סובר הגמרא בסוכה שמוה שאין צורך בכיהון אין זו 'עבודה' [ועוד, אין זו חובה אחפצא כשאר שריפת פסולי המוקדשין, שהרי אינה נעשית אלא אחת לשבעים שנה, והלא בינתיים כלה ונעלם חלק מן הנסכים].

וסוגיא דידן נראה שחולקת בנקודה זו וסוברת שמוה שטעונים שריפה ביום בקדושה, הרי לא נעשית עדיין כל מצוותם. ואין להקשות מאי שנא מפיגול ונותר בבשר קדשי קדשים כשלא היה לו היתר לכהנים שיש בהם מעילה כדתנן ריש פרקין, הגם שאין בהם עתה אלא מצות שריפה, וללא כהן – שיש לחלק בין דבר שלא נעשית מצוותו כלל אלא שפקעה ע"י פסול, שכל עוד לא נשרף עדיין הוא בכלל קדשי ה', ובין דבר שנעשית מצוותו ואין בו כעת אלא מצות שריפה.

'המקדיש דישון בתחלה מועלין בה'. התוס' כאן מפרשים שנטל אדם מתרומת הדשן לאחר ההרמה, והקדישו. והתוס' ביומא (נט: ד"ה והרי) הוסיפו לפרש שמדובר שנטל מן הדשן שהוצא אל מחוץ למחנה, ולא מן הדשן שאצל המזבח, שהרי אותו דשן אסור בהנאה (שנאמר ושמו, כדלעיל) ואינו שלו להקדישו. [ושמא נפלה טעות סופר בתוס' שלפנינו וצריך לומר שנטל דשן מן המזבח הפנימי והקדישו, ולא מתרומת הדשן. עפ"י זבח תודה].

ואולם הרמב"ם סובר שגם הדשן שהוצא החוצה, אף על פי שאין בו מעילה כמו ששינו לעיל, אסור הוא בהנאה (ע' הלכות פסוה"מ יט, ג; תמידין ומוספין ספ"ב). ולפי זה אי אפשר לפרש כפירוש התוס' שהקדיש אפר הדשן (וע"ע בפירוש קדמו' בשם הרא"ש; רש"ש; ריעב"ץ; שפת אמת).
 אכן נראה שהרמב"ם מפרש משנתנו במקדיש אפר מביתו, וכפי שכתב בתוס' – יום טוב (עפ"י חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב נח, א. וע"ע ב'חדושי הגר"ח על הש"ס' תמורה).

רש"י מפרש 'המקדיש דישון בתחלה מועלין בו' – לאחר שהניחו במקום הנחת תרומת הדשן. וצריך לפרש לפי"ז לישון המקדיש מלשון 'כל הנוגע במזבח יקדש' דהיינו שהונח אצל המזבח. [ואולי מלשון 'מגדיש'. וכמדומה שיש מפרשים כן הכתוב 'פן תקדש המלאה' – לישון תגדש. וכן בברכת המזון י"ג 'ידך המלאה והגדושה' (כן מובא בשם הבעש"ט), ויתכן שאף לגרסתנו 'הקדושה' הכוונה לגדושה]. אך עדיין לישון 'בתחילה' אינו מובן.

ומה שכתב רש"י שמועלים לפי שנתערב בתרומת הדשן – העיר ריעב"ץ מדוע נצרך לכך, והלא לפי פירושו להלן בגמרא יש ללמוד זאת מן הכתוב שמועלים. וע' גם בתוס' יומא נט:

ונראה שכוונת רש"י מתוך שאמרה תורה להניח הדישון עם תרומת הדשן, ממילא יש לשמוע שיש בו מעילה שהרי אי אפשר ללא עירוב, נמצא שדין 'שמו' שנאמר בתרומת הדשן קאי ממילא גם על הדישון, ששניהם כדבר אחד שהרי א"א הא בלא הא. ולפי זה גם אם נהנה מן האפר בשיעור מנימלי חייב, ואין לפוטרו משום תערובת הדישון – כי הכל בדין מעילה ולא משום תערובת תרומת הדשן.

'בשלמא מזבח החיצון דכתיב ביה ושמו אצל המזבח, מזבח פנימי מנלן...' לפרש"י [שפרש סיפא דמתניתין בדישון המזבח הפנימי והמנורה שהניחם עם תרומת הדשן – מועלים בהם], הדין בגמרא מוסב על מקום הנחת דשן המזבח הפנימי והמנורה, מנין שהוא אצל תרומת הדשן שלכך מועלים בו כשהוא שם.

וקרוב לזה מפרשים התוס', ולדבריהם הנידון הוא רק על קביעת מקום דישון המזבח הפנימי והמנורה, מנין שהוא אצל תרומת הדשן החיצון. [והוצרכו התוס' לפרש שיש משמעות מדברי המשנה שהם באותו מקום, ועל כך מוסב המשא-ומתן. לא על דין מעילה].

ורבנו גרשום מפרש המשא-ומתן על עצם הצרכת דישון במזבח הפנימי ובמנורה [וממילא מובן שעד הדישון יש בו מעילה והדישון מוציאו מידי מעילה, כמשמעות המשנה. כן פרשו התוס' בזבחים מו. ד"ה ולא], וגם על קביעת מקום להנחת אותו דישון.

ומדברי התורא"ש בב"מ (נד סע"ב) נראה פירוש אחר; מדבריו מבואר שלאחר תרומת הדשן אין מעילה בדשן אלא איסור הנאה [ומה שאמרו לעיל 'הרי תרומת הדשן שנעשה מצוותו ויש בו מעילה' – לאו דוקא מעילה אלא כלומר איסור הנאה וכמש"כ התוס' ביזמא נט: וכן י"א בדעת הרמב"ם כמוכא לעיל]. וזהו ששנינו 'דישון מזבח הפנימי והחיצון (כך גרסתו) והמנורה – לא נהנין (ומתפרש: מדאורייתא) ולא מועלין'. ועל כך אמרו בגמרא בשלמא מזבח החיצון ידענו מקור הדבר שאסור בהנאה, מושמו, אלא מזבח הפנימי מנלן שאסור, ודרשו את יתור הכתוב הדשן שגם דשן מזבח הפנימי והמנורה דינם כדשן מזבח החיצון, להאסר בהנאה.

דף יב

'בשלמא ר' שמעון כדקתני טעמא, שהיה ר' שמעון אומר: כל הראוי לאחר זמן והקדישו בתוך זמנו הרי הוא בלא תעשה'. בעניינים רבים נראה ששיטת רבי שמעון היא לילך אחר תכלית הדבר ויעודו, אפשרויות שימוש ותוצאותיו, והם אלו שקובעים את דינו ומעמדו של הדבר / הפעולה. כגון: 'דבר הגורם לממון – כממון דמי'; 'מלאכה שאינה צריכה לגופה – פטור'; 'כל העומד לירוק – כזרוק'; 'אכל שאי אתה ראו להאכילו לאחרים – אינו אוכל'; 'שחיטה שאינה ראיה – לא שמה שחיטה'. וכן כאן, הגם שלפי המצב ההווה אינו ראוי להקרבה, חלה עליו קדושה משום הראיות שלאחר זמן. (ע' בפירוט ובהרחבה במובא ביוסף דעת סוטה ח).